

Ks. BOLESŁAW KUMOR (Lublin)

RELACJA BISKUPA JANA PAWŁA WORONICZA O STANIE DIECEZJI KRAKOWSKIEJ (1828)

Przed trzema laty ogłosiłem na łamach „Analecta Cracoviensia” relację o stanie diecezji krakowskiej z roku 1807 biskupa Andrzeja Rawy Gawrońskiego, przesłaną do Kongregacji Soboru w Rzymie. Relacja ta, pierwsza po rozbiorach Polski, przyniosła obfite materiały źródłowe do dziejów omawianej diecezji, zwłaszcza w zakresie jej granic, ustroju, duszpasterstwa i narzucanego przez zaborcę austriackiego systemu józefińskiego¹. Przy okazji kwerendy archiwalnej w Archivum Secretum Vaticanum do dziejów diecezji krakowskiej sporządziłem kopię relacji o stanie tej diecezji, przesłaną do Rzymu w 1828 r. przez biskupa Jana Pawła Woronicza. Od roku 1807 do 1828 diecezja przeżyła dwa nowe podziały i trzykrotnie zmieniała przynależność polityczną.

Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego (1807) i dołączeniu do niego terenów z trzeciego i okręgu zamojskiego z pierwszego zaboru austriackiego nastąpiły poważne zmiany w granicach diecezji. Jeszcze na mocy bulli papieża Piusa VII *Indefessum personarum* (13 VI 1805), wykonanej w roku 1807, diecezja straciła na rzecz nowej diecezji kieleckiej 15 dekanatów, 5 kolegiat i 216 parafii oraz 19 klasztorów męskich i 4 żeńskie. Terytorium diecezji powróciło na prawy brzeg Wisły, gdzie ze zniesionej diecezji tarnowskiej włączono do niej na mocy bulli Piusa VII *Operosa atque indefesa* (24 IX 1805) 3 okręgi polityczne (Bochnia, Nowy Sącz i Myślenice), 14 dekanatów, 232 parafie i filie oraz 608 182 wiernych. Na skutek traktatu pokojowego w Schönbrunnie (16 X 1810) diecezja utraciła całą część galicyjską (4 VI 1810), a odzyskała jurysdykcję w 3 dekanatach nowośląskich (Częstochowa, Pilica, Siewierz), lecz przekazała jurysdykcję do Wrocławia na dekanaty Bytom i Pszczyna (53 parafie) zgodnie z umową zawartą z biskupem wrocławskim (22 X 1811)².

¹ „Analecta Cracoviensia” 29:1997, s. 553–573.

² B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich 968–1939*, Lublin 1969–1972, s. 303–305.

Dalsze podziały tej diecezji nastąpiły po kongresie wiedeńskim. Na mocy bulli papieża Piusa VII *Ex imposita Nobis* (30 VI 1818) terytorium diecezji zostało ukonstytuowane na lewym brzegu Wisły i składało się z Wolnego Miasta Krakowa i województwa krakowskiego z siedzibą w Miechowie w Królestwie Polskim. Tym razem diecezji przydzielono 7 dekanatów, 112 parafii ze zniesionej diecezji kieleckiej oraz obwody polityczne Kraków i Słomniki z dawnej diecezji. Po tych zmianach diecezja obejmowała 22 dekanaty, 274 parafie, 23 klasztory męskie, 11 żeńskich i 404 596 wiernych³.

Biskupem nowo urządzonej diecezji mianował 30 IV 1815 r. car Aleksander I ks. Jana Pawła Woronicza, zasłużonego dla Kościoła i kultury polskiej kaznodzieję, poetę i pasterza. Urodził się on 3 lipca 1757 r., święcenia kapłańskie przyjął 5 czerwca 1784 r., doktorat obojga praw otrzymał w Akademii Wileńskiej 8 V 1795 r. Na biskupstwo w Krakowie prekonizował go papież Pius VII (18 XII 1815), a święcenia biskupie przyjął 8 maja 1816 r. W chwili, gdy podpisywał relację o stanie diecezji krakowskiej, był już prekonizowany na arcybiskupa metropolite warszawskiego (28 I 1828)⁴.

Omawiana relacja jest stosunkowo obszerna; obejmuje 19 kart *in folio* i nosi datę 2 maja 1828 r., datowana w rezydencji arcybiskupów warszawskich. Prócz wstępu (k. 1–2), relacja zawiera następujące rozdziały: stan materialny diecezji (k. 2–11), działalność biskupa (k. 11–12), duchowieństwo diecezjalne (k. 12–14), duchowieństwo zakonne (k. 14–16), zakonnice (k. 16–17), bractwa i szpitale (k. 17–18), wierni (k. 18–19) i postulaty (k. 19). Z relacji dowiadujemy się, że w granicach Królestwa Polskiego diecezja obejmowała 50 miast, 1 755 wsi i liczyła 406 705 wiernych i mieszkańców, a w Wolnym Mieście Krakowie – 5 miast i 118 000 mieszkańców. Redukcja kapituły katedralnej, przeprowadzona przez władze austriackie i papieża Piusa VII (30 VI 1818), umniejszyła ją z 36 prałatur i kanonii gremialnych do 4 prałatur i 8 kanonii gremialnych oraz kanonii uniwersyteckich. Piąta prałatura – kancelaria – miała ulec kasacji. Z dawnych, licznych kolegiów kapłańskich w katedrze pozostały tylko dwa: kolegium wikariuszy, złożone z 6 kapłanów, i kolegium psalterzystów, złożone z 4 kapłanów. Z 16 dawnych kapituł kolegiackich w diecezji pozostały dwie: w Kielcach pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i w Krakowie pod wezwaniem Wszystkich Świętych.

W zakresie organizacji terytorialnej diecezja była podzielona na 22 dekanaty (18 w Królestwie Polskim i 4 w Wolnym Mieście Krakowie), 231 parafii w Królestwie i 44 parafie w Wolnym Mieście – łącznie 275 parafii. Większa ich część miała patronat szlachecki. Ze względu na

³ B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772–1918*, Kraków 1980, s. 209.

⁴ Tamże, s. 66.

szczupłe uposażenie większości parafii, niemal z reguły był w niej tylko jeden kapłan-duszpasterz. W dawnej diecezji było 6 seminariów duchownych, obecnie pozostały tylko dwa – jedno w Krakowie i drugie w Kielcach. W pierwszym kształciło się 30 alumnów, podobnie w drugim. Seminarium kieleckie prowadzili księża wspólnego życia (bartoszkowie), krakowskie – księża Zgromadzenia Misji św. Wincentego à Paulo. *Ratio studiorum* w obydwóch seminariach obejmowało filozofię, teologię dogmatyczną, teologię moralną, Pismo święte, historię Kościoła, prawo kanoniczne, homiletykę, śpiew i obrzędy kościelne, teologię pastoralną, szafarstwo sakramentów. Poziom naukowy i wychowawczy w obydwóch seminariach miał być „wystarczający”.

W zakresie działalności duszpasterskiej biskup Woronicz wspominał o odbudowie własnym kosztem pałacu biskupiego w Krakowie, zniszczonego przez zaborcę austriackiego. Osobiście, względnie przez dziekanów przeprowadził wizytację duszpasterską całej diecezji, udzielał święceń kapłańskich i sakramentu bierzmowania. Szczególną troską otoczył kaznodziejstwo parafialne i sam bardzo często głosił kazania w Krakowie i w diecezji. Dla wygody diecezjan zorganizował dwa konsystorze wraz z sądami kościelnymi: w Krakowie o charakterze generalnym i w Kielcach o charakterze okręgowym. W zakresie melioracji gospodarki w dobrach biskupich wydał około 36 000 skudów rzymskich oraz wybudował nowy kościół w dobrach biskupich w Jan-grocie.

W dalszej części relacji biskup Woronicz donosił, że nadużycie posiadania kilku beneficjów zostało całkowicie wykorzenione, kazania głoszone we wszystkich parafiach w niedziele i święta. W relacji o zakonach wspominał biskup o kasacie opactw i klasztorów w Królestwie Polskim w roku 1818. W diecezji pozostało 9 klasztorów z 90 zakonnikami w Królestwie Polskim i 21 klasztorów z 225 zakonnikami w Krakowie. Rozluźnienie dyscypliny zakonnej, jakie nastąpiło na skutek reform józefińskich, powoli zmniejszało się; prawie wszyscy zakonnicy, z wyjątkiem nielicznych, przebywali w klasztorach. W całej diecezji, głównie w Krakowie, zachowało się 13 klasztorów panieńskich z 238 zakonnicami; przestrzegano w nich konstytucji zakonnych, karności i służby chórowej. Niektóre klasztory żeńskie prowadziły szkoły.

Przy końcu relacji biskup Woronicz chwalił diecezjan – „obserwuję wielką potrzebę religii, hojność na cele religijne, zwłaszcza od czasów wielkiego jubileuszu” (1825); zarówno wieśniacy, jak i szlachta tłumnie brali udział w uroczystościach jubileuszowych za przykładem kapłanów. Do złożenia relacji w Rzymie upoważnił biskup Woronicz ks. Rudolfa Zajączkowskiego, kapłana ze Zgromadzenia Misji. To on w zastępstwie biskupa miał odbyć przepisane praktyki religijne w Rzymie. Omawiana relacja wnosi dużo nowych informacji o diecezji i jej życiu w okresie przed powstaniem listopadowym.

RELACJA BISKUPA JANA PAWŁA WORONICZA
O STANIE DIECEZJI KRAKOWSKIEJ
(Warszawa, 2 V 1828)

Or. Archivum Secretum Vaticanum. Archivum S. Congregationis Concilli, fasc. 272: Relaciones Cracovienses. Tytuł: *Relatio de statu Dioecesis Cracoviensis a Joanne Paulo Woronicz, episcopo Cracoviensi facta ac Sacrae Congregationi Concilii Romam missa anno 1828.*

Relatio Status Dioecesis Cracoviensis

Eminentissimi et Reverendissimi Domini, patroni Colendissimi!

Simul atque divina Providentia, nec non clementia f.m. Pii papae VII⁵ placuit me pastorem Dioecesis Cracoviensis designare animum meum eo intendi, ut ad mentem constitutionum Summorum Pontificum illico Eminentiarum Vestrarum de statu dioecesis meae referam, et quae circa visitationem sacrorum liminum eademque decreta praescribant, fideliter explerem. Verum enimvero ardentibus votis meis non defuere gravia obstacula. Bulla f.m. Pii papae VII dioeceses in Regno Poloniae novis limitibus fuisse circumscriptae⁶, factum est statu Dioecesis Cracoviensis plane immutato, antiquae praedecessorum meorum relationes exiguo fuerint usui, proindeque plena notitia de statu praefatae dioecesis de novo essent comparanda conquirendaque. Quod quidem factu tanto erat difficilius, quanto graviora praemebar necessitate publicorum Regni, vel maxime autem Ecclesiae negotiorum gratius singulis annis diutius a dioecesi mea abesse. Porro etsi vi bullae translationis, qua Sanctissimus Dominus noster Leo papa XII⁷ me a vinculo, quo tenebar Dioecesi Cracoviensi nuper absolvere, et in sedem archiepiscopalem Versaviensem transferre clementissime dignatus est, novorum officiorum implendorum, nova quoque incubit necessitas, cum tamen praefatam relationem de statu Dioecesis Cracoviensis iam (k. 2) concinnatam habeam, hanc Eminentiarum Vestrarum per mandatarium meum, perillustrem R.D. Rudolphum Zajączkowski Congregationis Missionis praesbiterum⁸ ad visitanda nominee meo Sedis Apostolicae limina et Sanctissimi Domini nostri pedes deosculandas specialiter deputatum, maxima qua possum officiorum meorum testificatione mitto atque praesento.

⁵ Papież Pius VII (14 III 1800–30 VIII 1823) w dniu 18 XII 1815 r. prekonizował ks. Jana Pawła Woronicza na biskupa krakowskiego.

⁶ Mocą bulli *Ex imposita Nobis* z 30 VI 1818 r. Pius VII dokonał pełnej reorganizacji Kościoła w Królestwie Polskim, dostosowując granice diecezji do nowych granic Królestwa Polskiego.

⁷ Papież Leon XII rządził Kościołem od 28 IX 1823 do 10 II 1829.

⁸ Ks. Rudolf Zajączkowski, kapłan ze Zgromadzenia Misji św. Wincentego à Paulo, bliżej nie znany.

*I. De primo relationis capite pertinente
ad statum Ecclesiae materialem*

Erectio et institutio episcopatus Cracoviensis repetitur ab anno 966, quo Miecislaus, qui Polonorum principum primus fidem christianam amplexus est, hunc episcopatum fundavit et dotavit⁹. Dioecesis haec omnium quotquot extabant in Regno Poloniae quondam vastissima, utpote quae olim numerabat mille ecclesias parochiales, vigore tractatus Vindobonensis anno 1815, nec non bullae f.m. Pii papae VII anno 1818 emanatae, arctioribus de hinc inclusa limitibus; protenditur nunc per palatinum Cracoviensem in Regno Poloniae, nec non Liberam Civitatem Cracoviensem, una cum suo territorio, et est confinis Dioecesi Cuiaviensi, Sandomiriensi, item Galiciae Austriacae et Silesiae Borussicae, que madmodum id exhibet charta geographica huius dioecesis, quam in commodo publico fieri curavi.

Privilegia antiqua et praerogativa Cracoviensium antistitum quod attinet, illud erat praecipuum, quod simul essent duces Severiae (quem sane Ducatum praesulibus Cracoviensibus emerat proprio sumptu S.R.E. cardinalis Sbigneus Oleśnicki), et hoc titulo in territorio eius Ducatus gaudebant imperio mero, ita ut iisdem competeret ius gladii, nec non iura condendae monetae creandorumque nobilium¹⁰. Sed hae praerogativae per ultimam exdivisionem Regni, praedicto Ducatu ab episcopatu Cracoviensi avulso [k. 3], iam sunt extinctae. Gaudebant praeterea praesules Cracovienses dignitate archiepiscopali, erantque in sede Ecclesiae Cracoviensis septem sibi invicem succedentes archiepiscopi usque ad Lambertum II¹¹, qui dum archiepiscopale palium a Romana Sede impetrare neglexit, suam Ecclesiam, quae hactenus fuerat metropolitana in suffraganeam redegit. Porro in memoriam primevae dignitatis ab immemorabili tempore utuntur episcopi Cracovienses festis solemnioribus ornamento quodam, dicto rationale, quod in forma distinguitur a pallio antiquissimum hoc ornamentum genus phrygio opere manibus divae Hedvigis Reginae Poloniae confectum, margaritisque decoratum, etiamnum conspicitur in aerario Ecclesiae cathedralis Cracoviensis. Sedem hanc cathedrae Cracoviensis occupabant ab origine archiepiscopi septem, serie interrupta succedentes 62 episcopi, quorum omnium ego septuagesimus antistes explebam.

⁹ Tę błędną opinię o początkach diecezji krakowskiej powtarzali biskupi krakowscy w relacjach do Rzymu; zob. B. K u m o r, *Dzieje diecezji krakowskiej*, t. 1, Kraków 1998, s. 113.

¹⁰ Księstwo Siewierskie nabył dla biskupstwa krakowskiego własnym sumptem (24 XII 1443) kard. Zbigniew Oleśnicki za 6000 grzywien; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 263–267.

¹¹ Legenda o prawach metropolitalnych Krakowa powstała w pierwszej połowie XIII wieku. W XV stuleciu nawiązał do niej Jan Długosz; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 610 nn.

Dioecesis haec numerat in Regno Poloniae civitates et oppida 50, villas 1755, incolas 406 705. In Libera Civitate Cracoviae oppida 5, incolas 118 000. Ecclesia cathedralis Cracoviensis sub invocatione divi Venceslai Martyris ducis Bohemiae, supra vertice montis Wawel penes antiquum palatium regum Poloniae sita, circa annum 965 erecta fuit opera ac sumptu praefati Miecislai I principis Poloniae et coniugis eius Dombrowka, quam ecclesiam Aegidius cardinalis episcopus Tusculanus¹² a Ioanne papa XIII¹³ legatus in Poloniam missus consecravit, ac illi Prochorum Italum¹⁴ primum archiepiscom praefecit. Hac porro circa annum 1320 flammis absumpta, Nankerus episcopus¹⁵ eiusque successores praesentem ecclesiam cathedralem, eodem quo prior extabat loco, ingenti aere atque molimine ex latere [k. 4], cocto et lapide secto extrui curarunt.

Celeberrimam hanc basilicam, tectam in solidum lamina aerea, aere in nonnullis sacellis copiose deaurato, exornant turres excelsae instructae campanis sumptu regum et procerum Regni Poloniae comparatis, inter quas mole sua atque ingenti pondere eminent una, quae nonnisi solemnioribus festis pulsari solet, dignum sane munus Sigismundi I pii ac in religionem liberalissimi Poloniae regis¹⁶. Quae interiorius eandem plurimum adornant sunt altaria, omnia e marmore aut aere affabre facta, nec non innumera mausolea memoriae regum, principum atque ecclesiae antistitum dedicata, aequae propter suam antiquitatem et artem plane visenda. Numerat haec ecclesia octodecim sacella, horum nobilissimum laqueati peristylia ad instar exurgit paene in medio templi, columnis ex aurihalco et epistylis inauratis insigne. Hic super altari quiescit corpus divi Stanislai episcopi et martyris, ac praecipui Patroni Regni Poloniae, inclusum urnae argenteae, longitudinis trium cubitorum, cuius externam faciem adornant circumcirca miracula divi Martyris, opere caelato eleganter expressa. Subter ecclesia in cryptis, in ipsa rupe excavatis, asservantur corpora regum ac principum Regni Poloniae, nec non plurimorum antistitum eiusdem ecclesiae.

Reliquias Sanctorum quod attinet, quae in hac ecclesia cathedrali reperiuntur et cultu publico exponi solent, praeter supra dictas exuvias divi Stanislai, cuius cranium in seorsiva aurea gemmisque distincta theca asservantur, praecipue sint particula notabilis de ligno

¹² Błędna informacja. Legacja kard. Idziego z Tusculum do Polski przypadła dopiero po 1120 r.

¹³ Papież Jan XIII rządził Kościołem od 1 X 965 do 6 IX 972 r.

¹⁴ Najstarszy katalog biskupów krakowskich, pochodzący z lat 1266/67 wymienia Prohora jako pierwszego biskupa w Krakowie; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 492.

¹⁵ Biskup Nanker rządził diecezją krakowską od 3 III 1320 do 1 X 1326 r., następnie wrocławską, gdzie 10 IV 1340 r. zmarł w Nysie. To on rozpoczął budowę obecnej katedry gotyckiej w Krakowie.

¹⁶ Zygmunt I Stary, król Polski i wielki książę Litwy, 1507–1548.

sanctae Crucis et clavus, quo Salvator cruci erat affixus, aliqua sua parte imminutus, quem sane clavum Latinus Ursinus S.R.E. Cardinalis¹⁷ Ladislao Jagielloni Regi Poloniae dono obtulit¹⁸. Pignus hoc sacrum Zbigneus Oleśnicki S.R.E. Cardinalis, episcopus Cracoviensis, in [k. 5] hac basilica magno apparatu deposuit.

Capitulum ecclesiae quondam numerosissimum, utpote constans 36 praelatis et canonicis, bonis eius maiori ex parte avulsis, vi bullae f.r. Pii Papae VII redactum ad duodecim personas. His accedunt quatuor canonicatus pro professoribus ecclesiasticis in Universitate Cracoviensi per tractatum Vindobonensem anno 1815 stipulatis. Constat itaque praesens capitulum sequentibus quinque praelatis: 1 decano, 2 archidiacono, 3 scholastico, 4 custode et 5 cancellario advitalitatio, post cuius decessum praelatura haec suppressioni subiacet, et duodecim canonicis.

Habet hoc capitulum propria statuta ab ordinariis delecta, quibus ab antiquo regitur, verum hisce sancitis imminuta duntaxat capitularium numero nulla derogat diuturnior desuetudo, tum ratio temporum. Quo circa prospiciendo regimini huius capituli quidquid in eo ad rectum divini cultus servitium, ad officia divina ordinanda, ad propria demum capitularium, id vel antiquas leges innovando, vel novas tempori ac praesenti conditioni capituli magis accommodatas definiendo ad normam legum ecclesiasticarum, atque ad synodaliū decretorum cancita, praecipue vero ad mentem supra memoratae bullae Pii Papae VII praescribere atque decernere institui, quod sane iam pridem perfecissem, nisi me cogeret diuturnior absentia a mea dioecesi, hoc opus successorī meo ad perficiendum relinquere.

Celebrat hoc collegium capitula generalia ter in anno circa festa Purificationis Deiparae Virginis, s. Stanislai Episcopi et Martyris mense maio, nec non festo Translationis eiusdem in septembri, particularia vero semel in hebdomada quovis die sabbati.

[k. 6] Capitulum hoc quondam seminarium episcoporum vocari solitum, quod passim ex eo promoverentur ad sedes praesuleas, inter alia privilegia gaudebat olim praerogativa duos iudices deputatos ad Supremum Tribunal eligendi. Stemma huius capituli sunt tres coronae, insignia a collo penduta (distinctoria vocari solita) primum capitulum Cracoviense a Sede Romana impetravit, cuius exemplum secuta sunt alia canonicorum collegia.

Ad maiorem splendorem cultus divini pia maiorum nostrorum liberalitate extabant penes hanc ecclesiam cathedralem praeter collegium canonicorum, complura alia collegia presbyterorum, videlicet: 1 Collegium vicariorum, olim triginta presbyteris constans, qui supple-

¹⁷ Kard. Latinus Ursinus Jakub, diakon, notariusz apostolski, od roku 1371 kardynał, zmarł 13 VIII 1379 r.; zob. *Hierarchia catholica* I, s. 22.

¹⁸ Władysław Jagiełło, król Polski i wielki książę Litwy, 1386–1434.

bant vices canonicorum in officio divino quovis die in choro cantu gregoriano exacte decantando. 2 Collegium mansjonariorum¹⁹, olim octo presbyteros numerans, qui tenore erectionis officium parvum B.V. Mariae et missas votivas de eadem canere debebant. 3 Collegium praebendariorum, qui etiam rorantistae vocabantur²⁰, propterea quod ex peculiari huius dioecesis devotione erga Sanctissimum Mysterium Divinae Incarnationis missam de Beata „Rorate caeli”, ut in Adventu, quotidie decantabant. Collegium hoc numerabat quondam octo presbyteros. 4 Collegium Psalteristarum²¹, quorum officium fuit horis diurnis et nocturnis, ab alio officio divino vacantibus psalterium ante Venerabile Sacramentum et missas ex praescripto foundationis decantare. 5 Collegium praebendariorum Angelistarum²² sic dictorum, quod missas votivas de santis Angelis ad mentem fundatorum statutis diebus decantabant. 6 Collegium Paenitentiariorum²³, qui [k. 7] certis horis confessionalia occupare et paenitentibus in audiendis eorum confessionibus, aurem praebere tenebantur. In eorum adiutorium aggregabantur sufficienti salario religiosi, moribus et doctrina praestantes. Porro unus ex canonicis cathedralibus doctor s. Theologiae quasi ad normam maioris paenitentiarum certis festivitatibus per annum sedem confessionalem occupare solet, et aliis praesidere, ipse quoque fidelium confessiones excipiens.

Haec inquam antiquitus penes ecclesiam cathedralem extabant presbyterorum collegia. Verum temporis successu, defectu redditum, in dotem aliis quondam constitutorum, numerus ministrorum huius ecclesiae magno publicae pietatis detrimento imminutus est adeo, ut in praesentia ex residuo peculio vix duo foveantur presbyterorum collegia: vicariorum scilicet et psalteristarum, illud sex, hoc quatuor presbyteris constans. Habuit olim haec dioecesis sexdecem ecclesias collegiatas, sed has gubernium austriacum pridem suppressit. Huic malo

¹⁹ Kolegium mansjonarzy uposażył i erygował przy katedrze na Wawelu biskup Zawisza z Kurozwęk (11 V 1381). Kolegium to składało się z 6 kapłanów, a z biegiem czasu było ich 8; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 375.

²⁰ Kolegium rorantystów w kaplicy królewskiej uposażył król Zygmunt I Stary (27 III 1543). Nosiło też nazwę „Prebendarzy królewskich”. Składało się z 9 kapłanów i jednego kleroika, a jego zadaniem był codzienny śpiew mszy św. *Rorate* w kaplicy królewskiej *cantu figurali*; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 388.

²¹ Kolegium psalterzystów uposażyła przy katedrze wawelskiej św. Jadwiga królowa (9 VIII 1393). Stanowiło je 16 kapłanów „dla śpiewania w chórze Psalterza na większą chwałę Bożą”, zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 381.

²² Kolegium angelistarum, czyli Stróżów grobu św. Stanisława b. i. m. uposażył i erygował biskup Marcin Szyszkowski (15 V 1630). Fundacja była przeznaczona dla 2 stróżów nocnych, 2 stróżów dziennych – kapłanów, 5 pomocników „nobiles” i 2 kleroików; zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 389.

²³ Kolegium penitencjarzy – spowiedników było podwójne. Pierwsze (2 penitencjarzy) uposażył biskup Jan Konarski (11 II 1520). Drugie uposażył (6 II 1615) ks. Jan Fox (2 penitencjarzy) i (5 V 1615) biskup Piotr Tylicki (5 penitencjarzy); zob. B. K u m o r, *Dzieje...*, t. 1, s. 397 n.

opportunum remedium affere cupiens, egi pro meis viribus, ut saltem duae in universa dioecesi Cracoviensi excitarentur: altera Kielciis in Regno Poloniae sub titulo Assumptae in Coelos B.V. Mariae²⁴, altera Omnium Sanctorum Cracoviae, id quod Deo iuvante iam effecti²⁵. Reliquum est hisce collegiatis opportuna statuta praescribere et modicituti earundem reddituum mediantibus administris regiis, quoad collegiatam Kielcensem, et Senatu Cracoviensi quoad collegiatam Omnium Sanctorum succurrere. Statuta quod attinet, haec iam ecclesiae Kielcensi peculiari reformationis decreto praescripti, idem facturus pro altera collegiata. Quod spectat ampliandos utriusque redditus, non despero, ut praeces meae iam expositae, optatum sorciantur effectum.

[k. 8] Numerus ecclesiarum parochialium distinguitur in decanatus, qui sequentem exhibent seriem:

a) Decanatus in Regno Poloniae

<i>1. Andrejoviensis²⁶</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 13.</i>
<i>2. Dzierzgowiensis²⁷</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 11.</i>
<i>3. Kielcensis²⁸</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 15.</i>
<i>4. Kurzeloviensis²⁹</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 12.</i>
<i>5. Leloviensis³⁰</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 13.</i>
<i>6. Miechoviensis³¹</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 12.</i>
<i>7. Olkusiensis³²</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 11.</i>
<i>8. Opatoviensis³³</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 13.</i>
<i>9. Pilicensis³⁴</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 11.</i>
<i>10. Prosovicensis³⁵</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 11.</i>
<i>11. Severiensis³⁶</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 17.</i>
<i>12. Szkalmiriensis³⁷</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 13.</i>
<i>13. Skalensis³⁸</i>	<i>numerat ecclesias parochiales 14.</i>

²⁴ Kolegiata Wniebowzięcia NMP w Kielcach powstała w XII w. W roku 1786 obejmowała 5 prałatur i 9 kanonii gremialnych, w 1828 – 3 prałatury i 6 kanonii gremialnych.

²⁵ Kolegiata Wszystkich Świętych w Krakowie w roku 1772 obejmowała 7 prałatur i 15 kanonii gremialnych, w 1827 – 5 prałatur i 4 kanonie gremialne.

²⁶ Jędrzejów, miasto powiatowe w woj. świętokrzyskim.

²⁷ Dzierzów, miasteczko w pow. Jędrzejów, woj. świętokrzyskie.

²⁸ Kielce, stolica diecezji i woj. świętokrzyskiego.

²⁹ Kurzelów, parafia, pow. Włoszczowa, woj. świętokrzyskie.

³⁰ Lelów, parafia, pow. Częstochowa, woj. śląskie.

³¹ Miechów, miasto powiatowe, woj. małopolskie.

³² Olkusz, miasto powiatowe, woj. małopolskie.

³³ Opatowiec, miasto, pow. Kazimierza Wielka, woj. świętokrzyskie.

³⁴ Pilica, miasto, pow. Zawiercie, woj. śląskie.

³⁵ Proszowice, miasto powiatowe, woj. małopolskie.

³⁶ Siewierz, miasto, pow. Będzin, woj. śląskie.

³⁷ Skalbierz, miasto, pow. Kazimierza Wielka, woj. świętokrzyskie.

³⁸ Skala, miasto, pow. Kraków, woj. małopolskie.

14. *Stopnicensis*³⁹ numerat ecclesias parochiales 13.
 15. *Szydłowiensis*⁴⁰ numerat ecclesias parochiales 16.
 16. *Wawrzeczynensis*⁴¹ numerat ecclesias parochiales 11.
 17. *Wislicensis*⁴² numerat ecclesias parochiales 14.
 18. *Książnicensis*⁴³ numerat ecclesias parochiales 11.

b) *Dacanus in territorio Cracoviensi*

19. *Czernichoviensis*⁴⁴ numerat ecclesias parochiales 13.
 20. *Novi Montis*⁴⁵ numerat ecclesias parochiales 10.
 21. *Bolechoviensis*⁴⁶ numerat ecclesias parochiales 10.

In ipsa urbe Cracoviensi unus huiusmodi decanus ruralis reperitur complectiturque ecclesias parochiales 11.

Universim itaque numerus ecclesiarum parochialium complectendo eas quoque, quae in ipsa civitate Cracoviensi eiusque suburbiis reperiuntur, nec non collegiatis, quibus adnexa est cura animarum, efficiet summam 275.

[k. 9] *Maior pars beneficiorum in hac dioecesi est iuris patronatus laicalis, nobilium scilicet et publici regiminis, ad quae tamen praesentati non instituuntur, nisi praevio stricto examine. Ad ea vero, quae sunt iuris patronatus mere ecclesiastici, ut per concursum (iuxta praescriptum iuris) obtineantur, omnem curam impendo.*

Dos earundem ecclesiarum iam propter defectum solutionis censuum, iam ob commutationem decimarum manipularium in pecuniarias, iam demum suppressionis beneficiorum simplicium causa, notabiliter imminuta, multis in paroeciis nequit fovere duos presbyteros, multoque minus sufficit restaurandis adornandisque ecclesiis. Verum spes est fore, ut Augustissimus Imperator et Rex feliciter nobis imperens⁴⁷, inhaerendo vestigiis Augustissimi sui Praedecessoris ac fratris⁴⁸, ecclesiae eiusque ministris regiam opem ferat.

Moribus parochorum, muniisque ab iisdem rite adimplendis, sedula cura invigilant decani rurales ex ipsismet parochis, doctrina, prudentia ac morum integritate magis conspicuis, ad hanc provin-

³⁹ Stopnica, parafia, pow. Busko-Zdrój, woj. świętokrzyskie.

⁴⁰ Szydłów, parafia, pow. Staszów, woj. świętokrzyskie.

⁴¹ Wawrzeńczyce, parafia, pow. Kraków, woj. małopolskie.

⁴² Wislica, parafia, pow. Busko-Zdrój, woj. świętokrzyskie.

⁴³ Książnice, pow. Miechów, woj. małopolskie (Książ Wielki).

⁴⁴ Czernichów, pow. Kraków, woj. małopolskie.

⁴⁵ Nowa Góra, parafia, pow. Kraków, woj. małopolskie.

⁴⁶ Bolechowice, parafia, pow. Kraków, woj. małopolskie.

⁴⁷ Car Mikołaj I, brat cara Aleksandra I, nosił tytuł króla Polski (1825–1855).

⁴⁸ Car Aleksander I (1801, 1825), król Polski (1815–1825).

ciam per me delecti. Eorum praecipuum officium est semel quotannis paraecias visitare, libros metricarum revidere, scrutinium super vita et moribus parochorum ac vicariorum instituere, minores defectus prudenter corripere et emendare, de maioribus, si quos deprehenderint, ad officium nostrum referre. Qua cura atque sollicitudinis fit, ut perpauci sint inter parochos, vocationis suae immemores, caeteri omnes verbo et opere, totos se utilitati animarum iugiter impendant. Ad imbuendum clerum doctrina et pietate antecessores officii mei fundaverunt in hac dioecesi [k. 10] sex seminaria, verum post tot rerum et temporum vicissitudines, attenuatis eorundem redditibus, duo tantum extant seminaria Cracoviae unum, Kielciis in Regno Poloniae alterum. Primum fovens triginta alumnos, alterum numerum pariter triginta clericos, quae saeculo elapso maiori ex parte fundavit Constantinus Szaniawski episcopus Cracoviensis⁴⁹. Administratio seminarii Cracoviensis et instructio ibidem alumnorum est penes presbyteros Congregationis Missionis s. Vincentii à Paulo, Kielcensis vero penes presbyteros saeculares in communi viventes. In utroque seminario clerici student philosophiae, theologiae non tantum morum, sed etiam dogmaticae, scripturae sacrae, historiae ecclesiasticae, iuri canonico, sacrae eloquentiae, cantui, ritibus, iis demum rebus, quae ad curam animarum et sacramentorum administrationem necessaria esse aestimentur, atque id quidem profectu sat laudabili, ut ex publicis examinibus, et toties repetita personali visitatione utriusque seminarii ipsemet comperi. Porro horum, qui indoles, moribus et profectu in literis magis excellunt, nonnullos mitto Varsaviam, qui in seminario generali munificentia f.m. Alexandri I imperatoris et regis ante paucos annos fundata sumptu publico instituuntur, temporis successu altioribus in dioecesi officiis applicandis.

Inter diversas confraternitates, quae etiam nunc extant Cracoviae, praecipua est Confraternitas Misericordiae, instituta saeculo XVI studio ex zelo Venerabilis Servi Dei Petri Skarga⁵⁰, de religione catholica in hisce regionibus bene meriti. Finis praecipuus huius confraternitatis est inopium, egentium sublevare partim per eleemosynas, partim per mutuuum absque usuris dari solitum, quae per suos officiales me praeside [k. 11] cum attendentia mei archipresbyteri ad mentem primevae inatitutionis regitur.

II. De secundo relationis capite pertinente ad ipsum episcopum

Praeceptum sacrorum canonum Concilii Tridentini de continua residentia in propria dioecesi, quantum mihi negotia Ecclesiae et

⁴⁹ Felicjan Konstanty Szaniawski, biskup krakowski (1720–1732).

⁵⁰ Piotr Skarga, jezuita, kaznodzieja królewski, założyciel Arcybractwa Miłosierdzia (1536–1612).

*munus senatorium permittunt, sedulo adimpleo. Quem in finem anti-
quum palatium episcoporum Cracoviae situm, primo ab Austriacis in
nosocomium militare conversum, dein post tot bellicas vicissitudines
plane desolatum, proprio aere, magnoque redituum meorum decre-
mento restauravi et exornavi.*

*Plurimas ecclesias ipsemet in persona, caeteras vero vel per de-
canos foraneos, vel per alios viros idoneos visitavi. Sacras ordinatio-
nes cleri intra debita tempora et sacramentum confirmationis pro
data opportunitate vel per me ipsum, vel per meum suffraganeum⁵¹
saepenumere administravi. Nonnullas etiam ecclesias ipse consecravi.*

*Quia vero praedicatio Evangelii, quod est praecipuum munus epis-
coporum, hac potissimum temporis calamitate christianae reipublicae
adeo est necessaria, non solum omnem curam impendo, ut in omnibus
ecclesiis parochialibus hocce praedicationis officium ab animarum cu-
ratoribus fideliter exequatur, vere suave mihi esse duxi, commissum
mihi gregem verbo salutis pascere in persona, id quod libenter facio
non solum in ecclesia cathedrali festis solemnioribus, sed etiam in
aliis ecclesiis, data quavis occasione.*

*Ad disciplinam in clero manutenendam, nec non iustitiam ecclesiis
eiusque ministris administrandam [k. 12] habeo duo consistoria,
unum generale Cracoviae, alterum Kielciis in Regno Poloniae. Pri-
mum constituunt vicarius meus generalis et assessores partim ex per-
sonis capitularibus, partim ex aliis presbyteris a me selecti. Huic con-
sistorio ipsemet semper praesideo, quod si me Cracoviae abesse con-
tingat, supplet praesidis vices vicarius generalis per me constitutus⁵².
Consistorium Kielcense subest proximo regimini officialis foranei⁵³.*

*Quoad exercitium episcopalis officii, iurisdictionis tuendaeque
immunitatis ecclesiasticae, praeter communia cum aliis episcopis,
nulla particularia commoda aut incommoda experior.*

*Iam ut ad illam quaestionem utrum peculiare aliquod opus com-
mode ecclesiae, populi, aut cleri perfecerim, respondeam illud tantum
non iactantiae causa, sed candoris studio innuam, me praeter re-
stitutionem palatii episcopalis, quo duodecim millibus scutorum
Romanorum constitit, triplo plus expendisse in ameliorationem bono-
rum episcopalium, quae in ipso aditu ad episcopatum belli tu-
multibus, diuturna vacantia post fata mei praedecessoris⁵⁴ desolata*

⁵¹ Tomasz Nowiński, generał miechowitów, biskup pomocniczy krakowski (1816–1830).

⁵² W roku 1828 wikariuszem generalnym w Krakowie był ks. Mateusz Dubiecki, dr teologii, prałat, kanclerz kapituły krakowskiej; zob. *Elenchus cleri ... Dioecesis Cracoviensis 1827*, s. 68.

⁵³ Wikariuszem okręgowym w Kielcach w 1827 r. był ks. Józef Wysocki, dr teologii i dziekan kolegiaty kieleckiej; zob. *Elenchus ... 1827*, s. 94.

⁵⁴ Biskup Andrzej Rawa Gawroński, biskup krakowski (1804–1813).

inveni. Novam insuper ecclesiam in villa Jangrot⁵⁶ e lateribus erexi, atque altaribus, imaginibus praeciosioribus, nec non omni supellectili necessaria, divina Providentia opitulante, munire et adornare curavi.

III. De tertio capite relationis ad clerum saecularem pertinente

Paucitas canonicorum cathedralium, quorum nonnulli in curia senatus Cracoviensis, alii in litteraria Universitate [k. 13] peculiari-bus muniis obstringuntur, non sinit omnes adesse in choro horis canonicis, ac aliis divinis officiis, quo circa supplentur per vicarios cathedrales, qui quotidie choro intersunt integrasque horas canonicas decantant.

Missa conventualis quotidie celebratur pro fundatoribus ac benefactoribus. Supresso iam pridem seperato Collegio Paenitentiariorum, eorum vices in excipiendis fidelium confessionibus obeunt partim vicarii cathedrales, partim nonnulli religiosi a capitulo selecti ita tamen, ut etiam canonicus paenitentarius festis solemnioribus confessionali assidens, hoc officio fungatur. Parochi, ut ad mentem Concilii Tridentini penes suas ecclesias perpetue resideant, sedulo invigilo.

Porro sublato abusude pluralitate beneficiorum, nullus abhinc parochus duo simul beneficia curata possidet, iis vero, qui in capitulo de canonicatu sunt provisi, nec unum quidem beneficium curatum retinere permitto, nisi de consensu Apostolicae Sedis. Singulis dominicis festisque diebus in omnibus ecclesiis parochialibus missa ex praecepto pro parochianis applicatur. Ut in eiisdem ecclesiis conciones diebus dominicis et festis, cathecheses vere diebus dominicis habeantur omnimodo curo, cui quidem obligationi parochi exacte satisfaciunt, decanorum plane compertum est.

Pari sollicitudine invigilo, ut in singulis parochiis libri metricarum baptizatorum, copulatorum, mortuorum ad normam legum exacte conscribantur, quos quidem libros parochi in decanali visitatione producere, decani vero foranei eosdem [k. 14] revidere et subscribere tenentur.

Antiquis constitutionibus praescriptum et usu receptum est in hac dioecesi, ut ii, qui ad maiores ordines promoventur, primo per aliquot dies exercitiis spiritualibus excolantur, quibus etiam omnes alumni in seminario quolibet anno vacare solent. Porro vicarii caeterique presbyteri priusquam ad excipiendas confessiones ab officio approbantur, teditonia peractis examinis ac recollectionum eisdem exhibere tenentur.

⁵⁶ Jangrot, parafia, pow. Kraków, woj. małopolskie.

IV. De quarto relationis capite pertinente ad clerum regularem

Quemadmodum alia loca Regni Poloniae, ita speciali modo Dioecesis Cracoviensis semper abundabat familiis religiosorum; verum ex his multis suppressis vigore bullae f.r. Pii Papae VII numerus religiosorum plurimum imminutus est, abnexa sequens tabula exhibet modernum eorum status:

Elenchus regularium in Dioecesi Cracoviensi

Numerus conventus	Nomen ordinis	Locus ubi habetur conventus	Numerus religiosorum
1	<i>Ordo s. Augustini</i>	<i>Cracoviae in suburbio Casimiriae,</i>	8
2	<i>Ordo s. Augustini</i>	<i>Książ Wielki in Regno Poloniae</i>	2
3	<i>Canonici Regulares Lateranenses</i>	<i>Casimiriae ad Cracoviam</i>	17
4	<i>Carmelitae Discalceati</i>	<i>In eremo Czerna⁵⁶ in territorie Cracoviae</i>	14
5	<i>Cistercienses</i>	<i>In Mogiła prope Cracoviam</i>	19
6	<i>Camaldulenses</i>	<i>In monte Argenteo prope Cracoviam</i>	5
7	<i>Conventuales</i>	<i>Cracoviae</i>	19
8	<i>Conventuales</i>	<i>In oppido Chęciny in Regno Poloniae</i>	2
9	<i>Conventuales</i>	<i>In Nowe Miasto</i>	4
[k. 15]		Latus	90
10	<i>Capucini</i>	<i>Cracoviae</i>	9
11	<i>Custodes S. Sepelchri</i>	<i>Cracoviae</i>	3
12	<i>S. Francisci de Observantia</i>	<i>Cracoviae</i>	18
13	<i>S. Francisci de Observantia</i>	<i>In Aluernia in territorio Cracoviensi</i>	2
14	<i>S. Francisci de Observantia</i>	<i>In Karczówka in Regno Poloniae</i>	2
15	<i>S. Pauli Eremitae</i>	<i>Cracoviae in Rupella</i>	3
16	<i>Reformatorum</i>	<i>Cracoviae</i>	21
17	<i>Reformatorum</i>	<i>Pilica in Regno Poloniae</i>	15
18	<i>Reformatorum</i>	<i>Stopnica</i>	12
19	<i>Reformatorum</i>	<i>Pinczoviae</i>	12
20	<i>Praedicatorum</i>	<i>Cracoviae</i>	21
21	<i>Fratrum s. Ioannis de Deo</i>	<i>Cracoviae</i>	6
22	<i>S. Vincentii Congr. Missionis</i>	<i>Cracoviae</i>	8
		Latus	225

Universim itaque numerantur monasterii 22, religiosi in communi viventes 225. Caeterum multi suppressis eorum monasteriis curae animarum applicati fructu satis laudabili officio illis imposito funguntur.

Quod spectat ad disciplinam religiosam in conventibus haec certe a tempore Josephi II imperatoris Austriaci⁵⁷, qui in rebus ecclesiasti-

⁵⁶ Czerna, klasztor Karmelitów Bosych, pow. krakowski, woj. małopolskie.

⁵⁷ Cesarz Franciszek I (1792–1805) i II (1805–1835); cesarz Józef II (1780–1790).

cis omnia innovare cupiebat, multum degeneravit, hac autem semel colapsa, admodum difficili est eandem denuo restituere, id quod post tot concitus ipsemet sum expertus. Fatendum tamen est, quod etsi permulti a primaevo spiritu suorum institutorum longe abscesserint, pauci tamen inter eos reperiuntur, qui notorie cum scandalo populi delinquant, nonnulli vero vel ad confessiones fideiunt excipiendas, vel ad conciones publicas [k. 16] adhibiti utilem religioni navant operam.

V. De quinto relationis capite ad moniales pertinente

Quaenam in Dioecesi Cracoviensi reperiuntur coenobia virginum, sequens exhibet tabula:

Elenchus conventuum monialium in Dioecesi Cracoviensi

Numerus conventuum	Denominatio conventus	Locus ubi reperitur	Numerus religiosorum
1	<i>Conventus Augustinarum</i>	<i>Casimiriae ad Cracoviam</i>	10
2	<i>Conventus Clarissarum</i>	<i>Cracoviae ad s. Andream</i>	27
3	<i>Conventus Clarissarum</i>	<i>Chęciny in Regno Poloniae</i>	10
4	<i>Conventus Dominicanarum</i>	<i>Cracoviae</i>	11
5	<i>Conventus s. Francisci</i>	<i>Cracoviae</i>	25
6	<i>Conventus Carmelitarum Discalceat.</i>	<i>Cracoviae</i>	19
7	<i>Conventus Canonissarum de Saxia</i>	<i>Cracoviae ad s. Thomam</i>	7
8	<i>Conventus Canonissarum Praemonstr.</i>	<i>Cracoviae</i>	38
9	<i>Conventus Canonissarum Praemonstr.</i>	<i>Imbramoviciis⁵⁸ in Regno Poloniae</i>	12
10	<i>Conventus Praesentationis BMV</i>	<i>Cracoviae ad s. Ioannem</i>	12
11	<i>Conventus Canonissarum Praemonstr.</i>	<i>Pinczoviae in Regno Poloniae</i>	20
12	<i>Conventus Sororum Charitatis</i>	<i>Cracoviae</i>	14
13	<i>Conventus a Visitatione BMV</i>	<i>Cracoviae</i>	33
Summa			238

Universim itaque numerantur in Dioecesi Cracoviensi conventus 13, religiosae vero 238.

Ut in hisce monasteriis virgines Deo consecratae pietati vacent, et suae vocationis fideliter correspondent, omnem curam adhibeo. Itaque hunc in finem sequendo antiquam consuetudinem, cuilibet monasterio

⁵⁸ Imbramowice, klasztor norbertanek, pow. olkuski, woj. małopolskie.

destinavi commissarium canonicum, vel idoneum presbyterum. Qui quidem commissarii praevia informatione [k. 17] ad mentem constitutionum apostolicarum concinnata instructi, sedulo invigilant, ut in iisdem monasteriis tam spiritualia, quam temperalia rite administrantur.

In multis monasteriis nominatim habentur scholae puellarum. Nonnulla horum monasteriorum etiamnum habent proprios fundos, e quorum redditibus sustentantur alii post suppressionem bonorum, penditur ex aerario publico modicum salarium, caeterae religiosae precario et ex elemosinis pauperrime vivunt. Clausura apud moniales ubique servatur, nullusque, me dioecesim regente, accidit casus, qui consilio aut iuvamine Sacrae Congregationis indigeret. Confessarii monialium tam ordinarii, quam extraordinarii per me approbantur, circa quos servatur constitutio f.m. Benedicti XIV⁵⁹.

VI. De sexto relationis capite ad ecclesias, confraternitates et loca pia pertinente

Ut oneribus missarum et anniversariorum ad mentem fundatorum plene satisfiat, in sacristiis ecclesiarum iuxta decretum Urbani Papae VIII⁶⁰ exponuntur eorundem tabella dicendum, tamen hic est, cum animi moerore multas fundationes, quibus similes obligationes fuerant annexa, temporum vicisitudine aut penitus ab ecclesiis iam esse avulsas, aut in suis redditibus plurimum diminutas. Quo factum est, ut de consensu Sanctae Sedis Apostolicae praedicta missarum et anniversariorum onera coactus fuerim reducere, aliunde numerus imminutus presbyterorum [k. 18] tot obligationibus implendis neutiquam est sufficiens.

VII. De septimo relationis capite ad populum pertinente

Mores populi quod attinet, nullus hactenus irrepsit abusus, nulla talis inolevit consuetudo, quae Sedis Apostolica indigeret peculiari iuvamine. Quinimo ingenti laetitia fateri cogor semper me in incolis huius dioecesis observasse magnum studium religionis, ac propensionem ad pietatem. Quod vel maxime patuit tempore jubilaei a Sanctissimo domino nostro clementer concessi⁶¹, cuius quidem rei nuntio in pagas et oppida perlato, magno studio ac pietate fideles sese comparavere ad tam insigne Christi Domini beneficium. Inchoato autem

⁵⁹ Papież Benedykt XIV rządził Kościołem w latach 1740–1758.

⁶⁰ Papież Urban VIII rządził Kościołem w latach 1623–1644.

⁶¹ Papież Leon XII rządził Kościołem w latach 1823–1829.

jubilaeo certatim confluebant plebs ac nobiles, complebantque templa. Delecti a clero praedicatorum concionabantur nulli parcendo labori, quibus ipse pro officio meo imbecillitatem meam Domino fulciente praeibam exemplo. Eloquia Dei percipiebat populus crebris suspiriis, uberimo fletu, eoque certe fructu, ut excipiendis [k. 19] paenitentium confessionibus, reficiendisque Sacratissimo Christi Corpore vix sufficerent presbyteri. Magno hoc tempore sincere ad Deum conversiones visa sunt documenta. Multa scandala ab oculis fidelium remota, multa odia deposita, multae restitutiones factae. Quae vero pietatis, hospitalitatis et caritatis in pauperes exhibita sunt exempla, id difficile est verbis prosequi.

VIII. De octavo relationis capite ad postulata pertinente

Quantum ad postulata huius dioecesis Sanctae Sedis Apostolicae proponenda attinet, haec inquam successor meus Eminentium Vestrarum commodius exponet⁶². Mihi proxime huic dioecesi valediciture, novorum officiorum implendorum, nova incumbit moles. Illud unum ab Eminentissimis Vestris exposco, ut illis mediantibus Sanctissimus dominus noster, cuius pedes humillime exosculo, mihi una cun clero et universo grege Dioecesis Cracoviensis apostolicam benedictionem clementer impertiat.

Atque haec sunt, Eminentissimi Domini, quae de statu Dioecesis Cracoviensis pro officii mei partibus exponenda Eminentiarum Vestrarum hisce literis, et pro supra dictum mandatarium meum, omnis cultus, ac venerationis studio exhibenda esse duxi.

Dabam Varsaviae in palatio archiepiscopali die 2 mensis Maii 1828 anno.

*Eminentiarum Vestrarum
humillimus, devinctissimus ac obsequen-
tissimus servus. Ex episcopatu Cracoviensi
ad archiepiscopatum Varsaviensem nuper
promotus*

Ioannes Paulus Woronicz

⁶² Karol Skórkowski, biskup krakowski (1829–1851).

BERICHT DES BISCHOFES JOHANNES PAUL WORONICZ
ÜBER DEN STAND DER KRAKAUER DIÖZESE IM JAHR 1828

Zusammenfassung

Vor drei Jahren wurde vom Verfasser in "Analecta Cracoviensia" ein Bericht über den Stand der Krakauer Diözese aus dem Jahr 1807 veröffentlicht. Dieser Bericht wurde vom Krakauer Bischof Andreas Gawliński der Konzilskongregation in Rom zugeschickt. Es war der erste Bericht über den Stand der Krakauer Diözese nach der Katastrophe der drei Teilungen Polens.

Jetzt wird vom Verfasser der Bericht des Krakauer Bischofs Johannes Pauls Woronicz über den Stand der Krakauer Diözese aus dem Jahr 1828 veröffentlicht. Das Original befindet sich im Archivum Secretum Vaticanum. Die veröffentlichte Urkunde umfasst 19 Karten *in folio*, enthält das Datum 2. Mai 1829 und wurde in der Residenz der Warschauer Erzbischöfe verfasst. Zwar wurde Bischof J. P. Woronicz schon am 28. Januar 1828 zum Warschauer Metropolit präkonisiert, hat sich aber mit der Krakauer Diözese nicht verabschiedet, obwohl er schon in Warschau wohnte.

Neben der Einleitung umfasst der Bericht folgende Fragen: den materiellen Stand der Diözese, die Bischofstätigkeit, die Diözesiangeistlichkeit und Orden, die Ordensschwester, die Bruderschaften, die kirchlichen Krankenhäuser und die Gläubigen. Im letzten Teil des Textes sind die Forderungen enthalten.

Dank der Veröffentlichung dieser Urkunde können wir die beiden Berichte – aus dem Jahr 1807 und 1828 – vergleichen. Es war eine Periode, in der die Krakauer Diözese zwei weitere Teilungen erleben musste, es änderte sich die politische und metropolitane Zugehörigkeit. Der Bericht von 1828 stellt den Stand der Krakauer Diözese nach den eingeführten Änderungen dar. Die Veröffentlichung dieser Quelle bildet einen wichtigen Beziehungspunkt zu der Geschichte der Krakauer Diözese in der Zeit der nationalen Gefangenschaft.